

1 Inledning

Syftet med undersökningen är att på årlig basis åstadkomma en beskrivning av den långväga bussverksamheten i Sverige. Statistiken omfattar uppgifter om verksamheten, utbud och resande under 2011.

I rapporten beskrivs inledningsvis de befintliga statistiksystem för kollektivtrafik där långväga busstrafik ingår. Sedan ges en översikt över tidigare undersökningar om långväga buss. Därefter beskrivs bussföretagens verksamhet inom området långväga buss, bland annat utbud, resande och körsträcka. I kapitel 3 presenteras tabellerna. En översiktlig beskrivning av statistiken hittas i Bilaga 1. I Bilaga 2 återfinns en sammanställning av vad som efterfrågades i frågeformulären.

1.1 Statistiksystem för kollektivtrafik

Kollektivtrafikbegreppet delas upp i tre huvudgrupper – allmän kollektivtrafik, särskild kollektivtrafik samt turist- och chartertrafik. *Allmän* kollektivtrafik erbjuds allmänheten exempelvis via tidtabeller och annan information. I begreppet *särskild* kollektivtrafik ingår färdtjänst, skolskjutsar och sjukresor. Därutöver omfattar begreppet kollektivtrafik sådan turist- och chartertrafik som erbjuds allmänheten i former som kan betraktas som kollektivtrafik. Allmän och särskild kollektivtrafik är delvis samhällsfinansierad medan turist- och chartertrafik sällan är finansierad av samhället.

Kollektivtrafiken indelas även efter det geografiska område som trafiken omfattar. Det finns tre trafikeringsområden – lokal och regional, interregional samt internationell trafik. Lokal och regional trafik avser kollektivtrafik som huvudsakligen sker inom ett län, interregional trafik avser trafik mellan två eller flera län och internationell trafik avser trafik över en nationsgräns. *Denna rapport behandlar den långväga linjelagda busstrafiken, det vill säga allmän kollektivtrafik med interregionala och internationella trafikeringsområden.* Inom alla områden, även för den internationella trafiken, är det bara den trafik som utförs inom Sveriges gränser som ingår i statistiken och behandlas i rapporten.

1.2 Tidigare undersökningar om långväga busstrafik

I SIKAs regleringsbrev år 1999 gavs myndigheten uppdraget att redovisa utvecklingen från och med 1998 av den länsgränsöverskridande linjetrafiken med buss och analysera vilka effekter den har på resandet med andra färdmedel. Uppdraget omfattade även att redovisa busstrafikens effekter på den länsgränsöverskridande järnvägstrafiken.

I enlighet med uppdraget sammanställde SIKA uppgifter om långväga busstrafik för åren 1998-2001. Sammanställningarna byggde på såväl egna genomförda undersökningar som andra källor. Undersökningarna genomfördes i samarbete med Inregia. Därefter gjorde SIKA i samarbete med branschorganisationen Svenska Bussbranschens Riksförbund (BR) en undersökning om långväga buss gällande verksamhetsåret 2005 och i samarbete med Statisticon AB gällande verksamhetsåret 2007.

De tidigare årens undersökningar har dock omfattats av en del kvalitetsproblem. I vissa fall hängde det samman med att undersökningspopulationen inte var klart definierad. I andra fall berodde det på att bussföretagen, som i många fall är paraplyorganisationer, har svårigheter att föra en gemensam statistik.

För att fastställa en förteckning över de företag som ägnade sig åt långväga bussverksamhet erhöles ett register från dåvarande Vägverket över vilka företag som hade tillstånd att bedriva länsöverskridande linjelagd busstrafik. Det framkom att det fanns många företag som hade tillstånd utan att utnyttja det. Totalt 109 företag hade enligt registret tillstånd att bedriva långväga busstrafik. Samtliga företag kontaktades för att utreda huruvida företaget bedrivit långväga bussverksamhet under 2007 och alltså skulle ingå i målpopulationen. Det visade sig att ett stort antal företag i tillståndsregistret sedan länge upphört att existera. Tillståndsregistret är alltså inget dagsaktuellt register, vilket gör att det krävs en hel del arbete för att erhålla den korrekta målpopulationen.

Utifrån kontakt med bussföretagen framkom följande definition för målpopulationen:

Bussföretag eller organisation som har tillstånd att bedriva långväga linjelagd busstrafik och som har genomfört trafik under det aktuella året. Endast företag eller organisation som bedriver verksamhet i egen eller delvis i egen regi ingår. Undantag från huvudregeln är trafikhuvudmän, vilka inte ingår, och bussföretag som bedriver verksamhet på uppdrag åt landsting men där tillståndet för trafiken finns hos bussföretaget. De senare företagen ingår.

Trafikhuvudmännen ingår inte i målpopulationen eftersom de redovisar statistik för all sin busstrafik, inklusive långväga buss (eftersom man inte kan särredovisa denna), i Trafikanalys undersökning Lokal och regional kollektivtrafik.¹ Detta innebär även att de företag som har tillstånd att bedriva långväga busstrafik, men som uteslutande kör på uppdrag åt trafikhuvudmännen, inte heller ska inkluderas i målpopulationen. Den trafik som dessa företag genomför lämnar nämligen trafikhuvudmännen statistik för i undersökningen Lokal och regional kollektivtrafik.

Frågeformulären förändrades mellan undersökningarna för verksamhetsåren 2007 och 2008 för att det i större grad ska gå att jämföra resultatet med andra länders liknande undersökningar. För framställande av detta nya frågeformulär

¹ Se till exempel 2010 års statistik i Lokal och regional kollektivtrafik (Trafikanalys Statistik 2011:19).

användes den handbok² som togs fram 2008 av UNECE som underlag. Detta nya formulär har använts sedan dess.

1.3 Beräkning av transportarbetet

Transportarbetet, antalet personkilometer, går inte med exakthet att räkna ut med de uppgifter som vi har idag. Bussföretagen kan inte redovisa hur lång en medelresa på deras expressbusslinjer är och i Trafikanalys Resvaneundersökning är en långväga resa definierad som en resa på minst 100 kilometer. Resvaneundersökningen för 2010-2011 visade dock att en resa med långväga buss i genomsnitt var 252 kilometer lång. Vi har valt att använda oss av denna siffra för att räkna ut transportarbetet med vetskapen om att resultatet blir en överskattning av det sanna värdet. Vad vi med säkerhet vet är att en resa med långväga buss i varje fall inte är längre än 252 kilometer i genomsnitt.

² En summering av handboken finns på:
<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trans/doc/2009/wp6/ECE-TRANS-WP6-2009-01e.pdf>

2 Långväga busstrafik

Med långväga busstrafik, eller expressbusstrafik, avses linjelagd busstrafik som överskrider åtminstone en länsgräns. Linjesträckningen in i ett annat län ska gå till minst en centralort i en kommun för att räknas med. Med linjelagd trafik menas sådan yrkesmässig trafik för persontransporter som är tidtabellsbunden och där resornas kostnad för resenären bestäms särskilt för varje passagerare. Endast resor som utförs helt eller delvis inom Sverige inkluderas.

För att räknas som linjelagd trafik krävs vidare att trafiken inte ingår som ett led i ett sammanhängande arrangemang, där huvudsyftet är ett annat än själva transporten, som till exempel vid chartertrafik.

Trafiken ska köras i egen regi för att ingå i undersökningen. Om företaget har tillstånd för linjen men anlitar en annan operatör (bussbolag) för utförandet räknas det dock som trafik i egen regi. Trafik som sker på uppdrag åt annat bussbolag redovisas av det uppdragsgivande bussbolaget, medan trafik som sker på uppdrag åt trafikhuvudman inte inkluderas. Trafik som körs på uppdrag åt landsting inkluderas däremot.

2.1 Verksamhet

Av de 32 företag som körde långväga linjelagd busstrafik under år 2011 var det 28 företag som lämnade uppgifter. Av de fyra företag som inte lämnat uppgifter har vissa estimat kunnat göras. Ett av företagen lämnade uppgifter under föregående års undersökning, så vi valde att kopiera detta svar för 2011. Av de tre övriga har vissa uppgifter kunnat tas fram via företagens hemsidor. Trots detta är följande uppgifter sannolikt en liten underskattning av den långväga bussverksamhet som bedrivs i Sverige. En analys av företagen visar dock att omsättningen hos de företag som inkommit med uppgifter uppgår till 97 procent av den totala omsättningen hos samtliga företag.³ Därmed kan den presenterade statistiken betraktas som en god skattning av verksamheten med långväga buss i Sverige.

Under 2011 körde 23 av de 32 företagen långväga buss enbart i egen regi. Fyra företag körde långväga busstrafik delvis i egen regi och delvis på uppdrag alternativt upplåtit del av buss till annat företag. De resterande företagen körde mestadels på uppdrag åt andra bussföretag eller åt landsting.

³ <http://www.yr.se>. Internet 2012-04-17.

Bilaga 1: Om statistiken

Trafikanalys är statistikansvarig myndighet för ämnesområdet Transporter och kommunikationer, vilket bland annat inkluderar statistikområdet Kollektivtrafik och samhällsbetalda resor. En del av kollektivtrafiken är ämnet för föreliggande rapport, den del som benämns långväga buss eller expressbuss.

Undersökningen omfattar bussföretag som bedriver långväga bussverksamhet (se specificerad definition i tabellen på nästa sida). Det för ändamålet framtagna frågeformuläret skickades ut med post till samtliga bussföretag (30 företag) som ingår i målpopulationen.

Data har samlats in via enkät som skickades med e-post och/eller med vanlig post under januari år 2012. Formulären innehöll frågor och definitioner och frågorna som ställdes återfinns i Bilaga 2. Påminnelser skickades ut med e-post under februari och mars. Därpå gjordes telefonpåminnelser till dem som ännu inte svarat, flera påminnelser i några fall. Datainsamlingen och påminnelserna har utförts av Trafikanalys.

Svarsandelen i undersökningen är hög, 27 bussföretag eller 87 procent har inkommit med uppgifter. Några uppgifter från de övriga fyra har gått att samla in genom att titta på deras hemsidor på internet. För föregående års insamling var andelen 84 procent. Osäkerheten i resultaten beroende på objektsbortfallet torde vara mycket liten eftersom de 27 svarande företagen står för 97 procent av omsättningen i branschen. Dock, i de fall totalsummor redovisas torde objektsbortfallet innebära att de redovisade värdena är (mindre) underskattningar av de sanna värdena.

De inrapporterade uppgifterna har bearbetats och granskats i flera steg. Kontroll av konsistens i svaren har genomförts. I de fall detta föranlett rättningar av data, har uppgiftslämnaren kontaktats via telefon eller e-post. Därefter har rättningar gjorts i samförstånd med uppgiftslämnaren. En del rättningar av uppgifter från föregående års insamlingar har också gjorts.

Statistiken redovisar verksamhet, utbud och resande för långväga buss. Variablerna i undersökningen redovisas i tabellen.

Samtliga uppgifter redovisas endast på riksnivå och/eller är avidentifierade på grund av sekretess. Av samma skäl redovisas inga namn på de bussföretag som ingår i undersökningen.

Variabel	Beskrivning
<i>Långväga linjelagd busstrafik</i>	Med långväga busstrafik, eller expressbusstrafik, avses linjelagd busstrafik som överskrider åtminstone en länsgräns. Linjestäckningen in i annat län ska gå till minst en centralort i en kommun för att räknas med. Med linjelagd trafik menas sådan yrkesmässig trafik för persontransporter som är tidtabellsbunden och resornas kostnad för resenären bestäms särskilt för varje passagerare. Endast resor inom Sverige inkluderas. För att räknas som linjelagd trafik krävs vidare att trafiken inte ingår som ett led i ett sammanhängande arrangemang, där huvudsyftet är ett annat än själva resan.
<i>Egen regi - på uppdrag</i>	Undersökningen avser den trafik som körs i egen regi. Om företaget har tillstånd för linjen men anlitar en operatör (bussbolag) för utförandet räknas det som trafik i egen regi. Trafik som helt och hållet sker på uppdrag åt t.ex. trafikhuvudman eller annat bussbolag inkluderas inte. Undantag är den trafik som körs på uppdrag åt landsting, vilken ska inkluderas i undersökningen. Om trafiken sker i egen regi men del i bussen upplåts åt annat företag (t.ex. Viking Line) eller annan huvudman (t.ex. trafikhuvudman), inkluderas endast den del som avser egen regi.
<i>Linje</i>	En linje som körs tur och retur räknas som en (1) linje även om bussen gör ett uppehåll, t.ex. ett dygn, vid ändhållplatsen.
<i>Avgång</i>	Med avgång avses en linjetur, oavsett hur många hållplatser bussen stannar vid. Avgång från starthållplatsen räknas som en separat avgång, start från ändhållplatsen (vid returresa) räknas som en separat avgång.
<i>Total körsträcka</i>	Total körsträcka utgörs av tidtabellstrafik och förstärkningstrafik. Det avser kilometer i aktivt arbete i persontrafiken exklusive ut- och inkörning samt övrig tomkörning.
<i>Bussresa</i>	Termen bussresa används i denna undersökning synonymt med en påstigning, det vill säga tur- och returresa räknas som två resor, ett buss- eller linjenummerbyte räknas som två resor etc. Samtliga resor per år redovisas.
<i>Företag uppgifterna avser</i>	Om de redovisade uppgifterna avser ett eller flera andra företag än de som står förtryckta på blankettens framsida vill vi gärna att du anger dessa företag på denna fråga.
<i>Platskilometer</i>	Platskilometer beräknas som antalet sittplatser i en buss multiplicerad med sträckan som bussen kört under året. En addition av alla bussars platskilometer ger det totala antalet platskilometer för det aktuella året.
<i>Transportarbete/ personkilometer</i>	Transportarbetet är uträknat genom att multiplicera antalet resor med medelreslängden för en långväga bussresa. Medelreslängden har tagits fram ur Trafikanalys Resvaneundersökning för 2010-2011.
<i>Sittplatser</i>	Det totala antalet sittplatser som erbjuds under året får man genom att multiplicera antalet sittplatser, eller ett medelvärde, med det antal avgångar som bussarna gjort.

Bilaga 2: Frågeblankett

Frågorna gäller enbart långväga busstrafik.

Del 1, Nationella resor

Utbud

Antal linjer i egen regi

Antal linjer som körs på uppdrag

Antal linjer där del i buss upplåts åt annat företag

Totalt antal sittplatser som erbjöds under året

Resor

Antal passagerare/påstigande

- Linjetrafik
- Förstärkningstrafik
- På uppdrag av Landsting

Antal avgångar under året

- Linjetrafik
- Förstärkningstrafik
- På uppdrag av landsting

Total körsträcka för långväga resande

Fordon

Totalt antal dieselbussar, fördelade efter ålder

Totalt antal bensinbussar

Totalt antal bussar som körs med alternativa drivmedel, fördelade efter typ av drivmedel

Antal sittplatser per buss

Övrigt

Ange om de redovisade uppgifterna avser ytterligare något företag än det som är förtryckt överst på blanketten.

Del 2, Internationella resor

Utbud

Antal linjer i egen regi
Antal linjer som körs på uppdrag
Antal linjer där del i buss upplåts åt annat företag
Totalt antal sittplatser som erbjöds under året

Resor

Antal passagerare/påstigande

- Linjetrafik
- Förstärkningstrafik
- På uppdrag

Antal avgångar under året

- Linjetrafik
- Förstärkningstrafik
- På uppdrag
- Transit

Total körsträcka för långväga resande fördelat på inom Sverige och utanför Sverige

Del 3, Definitioner

Nationella resor

Utbud

Ange hur många linjer som ni bedriver i egen regi. En linje som körs tur och retur räknas som en (1) linje även om bussen gör ett uppehåll, t.ex. ett dygn, vid ändhållplatsen. Om något annat företag kör Er linje på uppdrag från Er ska ni ändå fylla i den linjen under fråga 1.

Om Ert företag har tillstånd för en linje men anlitar en operatör (bussbolag) för utförandet räknas det ändå som trafik i egen regi och ska rapporteras under fråga 1. Trafik som helt och hållet sker på uppdrag åt t.ex. trafikhuvudman eller annat bussbolag inkluderas inte under egen regi utan ska rapporteras under fråga 2. Undantag är den trafik som körs på uppdrag åt landsting, vilken ska inkluderas under fråga 1.

Om trafiken sker i egen regi men del i bussen upplåts åt annat företag (t.ex. Viking Line) eller annan huvudman (t.ex. trafikhuvudman), ska endast den del som avser egen regi inkluderas när ni sedan rapporterar antal passagerare och sittplatser. Fyll i hur många av Era linjer som delvis upplåts åt andra företag för att förenkla kontrollen.

Ange hur många sittplatser Ni erbjöd totalt under det aktuella året, det vill säga antalet avgångar multiplicerat med antalet sittplatser i bussen. Har Ni bussar

med olika antal sittplatser går det ändå att räkna ut om Ni vet antalet avgångar per buss. Vet Ni inte det får Ni försöka komma så nära som möjligt genom att räkna ut ett medelvärde på antalet sittplatser och multiplicera det med antalet avgångar.

Resor

Ange hur många bussresor som gjorts med Er under året. Totalt och fördelat på linjelagd trafik, förstärkningstrafik och resor ni utfört på uppdrag åt landsting. Termen bussresa används i denna undersökning synonymt med en påstigning, det vill säga tur- och returresa räknas som två resor, ett buss- eller linjenummerbyte räknas som två resor etc. Samtliga resor under året redovisas.

Ange hur många avgångar ni haft under året. Totalt och fördelat på linjelagd trafik, förstärkningstrafik och på de resor ni utfört på uppdrag åt landsting. Med avgång avses en linjetur, oavsett hur många hållplatser bussen stannar vid. Avgång från starthållplatsen räknas som en separat avgång, start från ändhållplatsen (vid returresa) räknas som en separat avgång.

Fyll i den totala körsträcka ni utfört i egen regi under det aktuella året. Kom ihåg att om ett annat företag kört Era linjer på uppdrag av Er ska ni ändå rapportera körsträckan som utförts. Total körsträcka utgörs av tidtabellstrafik och förstärkningstrafik. Det avser kilometer i aktivt arbete i persontrafiken exklusive ut- och inkörning samt övrig tomkörning.

Fordon

Ange hur många av Era bussar som körs med diesel som bränsle. Även hybridbussar som huvudsakligen körs på diesel rapporteras här.

Fördela Era dieselbussar i de olika åldersintervallen. Eftersom de flesta bussar körs på diesel är det endast relevant att fördela dessa i åldersintervall.

Ange hur många av Era bussar som körs med bensin som bränsle. Även hybridbussar som huvudsakligen körs på bensin rapporteras här.

Ange hur många av Era bussar som körs på alternativa bränslen. Fördela dem även mellan de föreslagna alternativen. Orsaken till att det är just dessa alternativ beror på direktiv från EU.

Sittplatser

Ange hur många bussar Ni har med varje sittplatsantal. Om ni till exempel har 5 bussar med 55 sittplatser, 2 med 57 sittplatser och 6 med 60 sittplatser, ska de redovisas precis så. Det är endast de bussar som Ert företag använder i långväga busstrafik som ska rapporteras i fråga 25.

Internationella resor

Utbud

Ange hur många linjer som ni bedriver i egen regi. En linje som körs tur och retur räknas som en (1) linje även om bussen gör ett uppehåll, t.ex. ett dygn, vid ändhållplatsen. Om något annat företag kör Er linje på uppdrag från Er ska ni ändå fylla i den linjen under fråga 26.

Om Ert företag har tillstånd för en linje men anlitar en operatör (bussbolag) för utförandet räknas det ändå som trafik i egen regi och ska rapporteras under fråga 26. Trafik som helt och hållet sker på uppdrag åt ett annat bussbolag inkluderas inte under egen regi utan ska rapporteras under fråga 27.

Om trafiken sker i egen regi men del i bussen upplåts åt annat företag, ska endast den del som avser egen regi inkluderas när ni sedan rapporterar antal passagerare och sittplatser. Fyll i hur många av Era linjer som delvis upplåts åt andra företag för att förenkla kontrollen.

Ange hur många sittplatser Ni erbjuder på Era avgångar. Om det varierar kan Ni fylla i det i anmärkningsrutan. Med avgång avses en linjetur, oavsett hur många hållplatser bussen stannar vid. Avgång från starthållplatsen räknas som en separat avgång, start från ändhållplatsen (vid returresa) räknas som en separat avgång.

Resor

Ange hur många bussresor som gjorts med Er under året. Totalt och fördelat på linjelagd trafik, förstärkningstrafik och resor ni utfört på uppdrag. Termen bussresa används i denna undersökning synonymt med en påstigning, det vill säga tur- och returresa räknas som två resor, ett buss- eller linjenummerbyte räknas som två resor etc. Samtliga resor under året redovisas.

Ange hur många avgångar ni haft under året. Totalt och fördelat på linjelagd trafik, förstärkningstrafik och på de resor ni utfört på uppdrag. Med avgång avses en linjetur, oavsett hur många hållplatser bussen stannar vid. Avgång från starthållplatsen räknas som en separat avgång, start från ändhållplatsen (vid returresa) räknas som en separat avgång.

Ange hur många avgångar ni haft under året där avgången sker i Sverige och resmålet är en plats i Sverige men där bussen vid något tillfälle kör en del av vägen utanför Sveriges gränser. Med avgång avses en linjetur, oavsett hur många hållplatser bussen stannar vid. Avgång från starthållplatsen räknas som en separat avgång, start från ändhållplatsen (vid returresa) räknas som en separat avgång.

Fyll i den totala körsträcka ni utfört i egen regi under det aktuella året. Fördela sträckan i hur mycket som körts i Sverige och i hur mycket som körts utanför Sverige. Om en avgång startar i Sverige ska den sträcka som körs fram till gränsen rapporteras som sträcka körd i Sverige och den sträcka som körs efter gränsen ska rapporteras som sträcka körd utanför Sverige. Om avgången startar

och avslutas i Sverige men en del av sträckan går genom utlandet (Transit) ska på samma sätt utlandsdelen rapporteras som sträcka utförd utomlands och övrigt för sträcka utförd inom Sverige. Kom ihåg att om ett annat företag kört Era linjer på uppdrag av Er ska ni ändå rapportera körsträckan som utförts. Total körsträcka utgörs av tidtabellstrafik och förstärkningstrafik. Det avser kilometer i aktivt arbete i persontrafiken exklusive ut- och inkörning samt övrig tomkörning.

Trafikanalys är en kunskapsmyndighet för transportpolitiken. Vi analyserar och utvärderar föreslagna och genomförda åtgärder inom transportpolitiken. Vi ansvarar även för officiell statistik inom områdena transporter och kommunikationer. Trafikanalys bildades den 1 april 2010 och har huvudkontor i Stockholm samt kontor i Östersund.